

Atatürk'ün Ülkesinde Bir Bilim Adanı:

Ernst Hirsch

Prof. Dr. Ernst E. Hirsch 83 yıllık ömründe (1902-1985) Kayzer Dönemini, Weimar Cumhuriyetini ve Atatürk Ülkesini görmüş geçirmiş değerli bir bilim adamıdır. Prof. Hirsch 1933 yılında, 31 yaşında iken, Almanya'dan ayrılmış ve o dönemde Türkiye'ye davet edilen bir öğretim üyesi olarak 1933-1943 yılları arasında İstanbul Hukuk Fakültesinde, 1943-1952 yılları arasında da Ankara Hukuk Fakültesinde görev yapmıştır. Prof. Hirsch Türkiye'de görev yaptığı sırada elde ettiği Türk vatandaşlığı sıfatına ömrü boyunca sahip çıkmıştır.

Öğrenimleri sırasında Prof. Hirsch'ten ders alanlar ya da dolaylı olarak onu tanıyanlar çeşitli vesilelerle yazdıkları yazılarda ondan hep saygı ve sevgiyle söz etmişlerdir. Örneğin E. Yargıtay Daire Başkanı İsmail Doğanay, yeni açılacak 15 üniversite ile ilgili olarak yakın zamanda (11 Şubat 2006) Cumhuriyet'te yayımlanan makalesinde hocası Hirsch'ten "çok büyük hukuk bilgini (âlimi) rahmetli hocam, Ord. Prof. Dr. Ernst E. Hirsch" diye saygıyla söz eder. Ankara'da Mülkiyeden mezun Altan Öymen de anılarında Hirsch'ten yine saygıyla söz eder.

Ernst Hirsch 1952'de Ankara Hukuk Fakültesinden Hür Berlin Üniversitesine geçer ve orada iki dönem rektörlük yapar. Hür Berlin Üniversitesinde 14 yıl görev yaptıktan sonra 1967 yılında emekliliğini isteyerek Üniversiteden ayrılır.

Her sorumluluk sahibi aydın gibi O da hayatı boyunca görüp geçirdiklerini, tanıklıklarını, deneyimlerini, gözlemlerini kamuoyuyla paylaşma gereği duymuş, ölümünden üç yıl önce 1982'de anılarını yayımlamıştır (Hirsch, anılarının Berlin Üniversitesiyle ilgili bölümünün vefatından 30 yıl sonra yayımlanması kaydını koymuştur). Hirsch'in Anıları Almanya'da "Aus des Kaisers Zeiten durch Weimarer Republik in das Land Atatürks, Eine un-

zeitgemässe Autobiographie" adıyla yayımlanmış, Türkçe'ye "Anılarım/Kayzer Dönemi, Weimar Cumhuriyeti, Atatürk Ülkesi" adıyla çevrilmiştir (Çeviri Fatma Suphi, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 1. Basım, Nisan 1997).

Bu değerli Anılar'ın Türkçe baskısına yazdığı sunuş yazısında Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Yaşar Karayalçın (Hirsch, kitabının Türkiye'de yayımlama hakkını Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü'ne bağışlamış, Enstitü de bu hakkın TÜBİTAK tarafından kullanılmasına izin vermiştir) şu satırları yazmış:

"Weimar Cumhuriyetinin çöküş yılları, Hitler'in iktidara gelişi, hukukçuların davranışı, Atatürk Türkiye'sinin ilk 30 yılı ile ilgili görüşler ve gözlemler, hukukçu olsun-olmasın, yakın tarihle, toplum ve siyaset hayatı ile ilgilenen her aydın için yararlıdır. Üniversite hayatımızda nereden nereye geldiğimizi öğrenmek isteyenlerin bu kitabın ilgili bahislerini mutlaka okumaları gerekir"

Sayın Prof. Dr. Yaşar Karayalçın'ın isabetle belirttiği üzere, "üniversite hayatımızda nereden nereye geldiğimizi" öğrenmek için, bu değerli anıların yanı sıra, Prof. Dr. Hirsch'in 1955 yılında Türkiye'de yayımlanan "Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi" adlı iki ciltlik kitabı ile TÜSİAD tarafından 1994 yılında yayımlanan "Türkiye'de ve Dünyada Yüksek Öğretim" adlı kitabı da okumak gerek (her iki kitap da E. Yargıtay Daire Başkanı İsmail Doğanay'ın yukarıda andığım makalesinde salık verilmekte).

"Zaman sınırlarını aşan bir hayat hikâyesi"

"Geldiğin Yeri Unutma Sakın!"...Profesör Hirsch anılarına, ilk gurbete çıktığında babasının kendisine verdiği bu öğüdü anarak başlar. Her sayfası yaşama bağlılık, insan ve toplum sevgisi, göreve bağlılık, kendini aşma, farklılıkları anlama üzerine kurulu bu anılarda bizleri en çok ilgilendiren bölüm "Atatürk'ün Ülkesinde Bir Hukuk Hocası" adlı bölüm. Bu bölümde Profesör Hirsch, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına Prof. Malche tarafından 1933 yılında İstanbul Üniversitesi Ticaret Hukuku Kürsüsüne çağrılışından 1952 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden ayrılışına kadar geçen 19 yıllık sürede yaşadıklarını, Atatürk Türkiye'si üzerine gözlem ve düşüncelerini aktarır.

Profesör Hirsch Türkiye'deki anılarına şu iki cümleyle başlar: "Atatürk'ün ülkesinde Türkçe konuşulur.

Yazı dili de Türkçedir.” Hirsch, Atatürk Türkiye’inde darülfünun’dan üniversiteye geçişin anlamını kavramakta gecikmez ve bu konuda anılarına şunları yazar: “1933 yılında hâkim olan ilke, meslek yüksek okulu değil, Türkiye’de Batı Avrupa Üniversitelerinin ayarında, gerçeği araştıran ve derinleştiren, bilgiyi toplayan, düzenleyen, çoğaltan ve yayan bir bilim yuvası niteliğinde bir bilim kurumu kurmaktır. Üniversitenin gövdesi bilim ise, öğretim ve öğrenim de bu gövdeden fıskıran filizler ve dallardır. İşte, Atatürk’ün Ankara’da yeni kurulan Dil, Tarih ve Coğrafya [Dil ve Tarih-Coğrafya, İ.B.] Fakültesi binasının üzerine “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir” cümlesini yazdırmasını da en çok bu temel görüşün ışığında anlamak mümkündür.”

O yıllarda ülkenize çağrılan yabancı profesörlerle yapılan sözleşmelerde şöyle bir hüküm yer alırdı: “Profesör, üçüncü yıldan sonra derslerini Türkçe olarak vermek için elinden geleni yapmakla yükümlüdür.” Profesör Hirsch bu alanda elinden gelen gayreti göstermiş, dördüncü ders yılından başlayarak bütün ders ve seminerlerini, çevirmensiz olarak, Türkçe vermeye başlamıştır. Türkçe ders kitapları yazmış, önemli yasaların hazırlanmasına katkıda bulunmuştur.

Profesör Hirsch Türkiye Cumhuriyeti’nde geçirmiş olduğu yıllara ait anılarını “Atatürk’ün Ülkesinde” başlığı altında toplamayı uygun görmüştür. Hirsch, anılarında Türkiye Cumhuriyeti’nin kendisinin tanık olmadığı ilk on yılı üzerine de değerlendirmeler yapmış ve bu değerlendirmelerinde Türkiye için “Kemalist Türkiye” (La Turquie Kemaliste) deyimini benimsemiştir. Bu konuda Hirsch, Devlet Basın Yayın Genel Müdürlüğü tarafından iki ayda bir Fransızca ve bazen de İngilizce olarak yayınlanan “La Turquie Kemaliste” adlı dergiye atıfta bulunur. Kemalist Türkiye’yi yurtdışında tanıtmak üzere 1934/1935 yılbaşından başlayarak “Dix ans de République” adlı yeni bir derginin yayınına başlanır. Hirsch, derginin 6. sayısında yer alan başyazının önemli bir bölümüne anılarında yer verir. Başyazıda (Nisan 1935) Kemalist Türkiye’yi anlamak için yabancı ülkelerin şu altı maddeyi kavraması gerektiği vurgulanır:

1. Kemalist Türkiye, gözlerini ileriye, geleceğe çevirmiş, özgür bir ülkedir.
2. Atatürk, halkı tarafından en çok sevilen, savaş sonrası önderlerden biridir ve bu niteliğiyle, tarihi rolü en sağlam temellere dayanan bir önderdir.
3. Türkiye Cumhuriyeti’nin hedefi, teokratik bir devlet olmaktan çıkarak, bunun çok ilerisinde bir demokrasi olmaktır, dolayısıyla Türk devrimi, mevcut

çağdaş tüm büyük hareketlerin içerisinde en ileri olanıdır.

4. Kurtuluş Savaşı dışında, Türk devrimi, acısız ve kan dökülmeksizin başlatılmıştır ve eserini, bugüne kadar, medeniyet çerçevesi dahilinde sürdürmüştür.

5. Türk devletçiliği (etatizm), hem sosyal açıdan hem de ekonomik açıdan aynı derecede orijinal bir harekettir. Doktrinlerden öğrenilmiş, ama doktriner davranışa saplanıp kalınmamıştır.

6. Türk devrimi sayesinde varılan lâiklik noktası ve kadınların emansipasyonu (kadın-erkek eşitliği) noktası, pek çok ileri toplumlar için bile hâlâ, şu ya da bu ölçüde, uzak hedeflerdir.

Ernst Hirsch 1938’de sözleşmesini uzatma isteğiyle birlikte Türk vatandaşlığına geçme talebinde de bulunur. Profesör Hirsch’in Türk vatandaşlığına geçme talebi Türk Hükümetince kabul edilir ve 21 Eylül 1943 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, Kadıköy Nüfus Kütüğüne Ernest Hirsch adıyla kaydolur. Profesör Hirsch, Türk vatandaşlığı sıfatını ömrünün sonuna kadar kullanır.

İstanbul ve Ankara Hukuk Fakültelerinde görevli olduğu 19 yıl boyunca emeklerini ve hizmetlerini hiç esirgememiş; öğrencilerinin, asistanlarının, meslektaşlarının sevgisini kazanmış bu değerli bilim adamının anıları üniversite hayatımızda nereden nereye geldiğimizi sorgulama gereği duyan herkesin ufkunu açacak değerdedir.

Genel anlamda “üniversite” kavramı ve bu bağlamda 1933’ten bu yana üniversitelerimizde olup bitenler üzerine kafa yorulacaksa, buradan hareketle, “nasıl bir üniversite” sorusuna yanıt aranacaksa, profesör Hirsch’in anılarında yer verdiği şu cümleleri burada anmak isterim:

“Çok yönlülüğü ve çeşitliliği içinde dünyayı öğrenmiş ve kavramış olmaksızın onu değiştirmek isteyen sadece hiçbir şey bilmediğini bile bilmediğini kanıtlamış olur. Biz hiçbir zaman okul için değil, fakat toplumda oynamayı arzu ettiğimiz veya hasbalkader oynayacağımız roller için öğreniriz.”

Ve bir son söz; Ernst Hirsch’in öğrencilik yıllarında oynadığı bir piyesten alıntı:

“Çoğunluk nedir, çoğunluk budalalıktır; Akıl her zaman azınlıktadır.”

İbrahim BERKSOY (ME’91)